

vysoce odborného obsahu má tato kapitola výrazný lidský rozměr díky osobnosti Pavla Pelze, který byl jejím významným spoluautorem. Představuje krásnou a důstojnou vzpomínku na Pavlova bohatou tvůrčí historii „lovu“ unikátních nahrávek ptačích hlasů a na jeho zásluhy při úspěšné popularizaci této speciální části ornitologického výzkumu.

Knihy je zakončena obsáhlým přehledem citované literatury. Nemohu se přitom ubránit dojmu, že autoři chtěli využít této jedinečné příležitosti a shrnout zde skutečně maximum z rozsáhlé jihočeské ornitologické bibliografie. Ačkoliv se jim takový záměr určitě nemohl beze zbytku podařit, lze tuto jejich ambiciózní snahu kvitovat s povděkem. Ocení ji opět nejen začínající ornitologové.

Zbývá zmínit, že kniha má opravdu nepřehlédnutelný formát a bohužel se proto nehodí většině „ptáčkařů“, zejména těm nemotorizovaným, jako praktická terénní příručka navzdory své všestranné užitečnosti. Naštěstí má elegantně vyvedenou pevnou vazbu, takže může zaujmout důstojné místo v knihovně každého milovníka přírody a nejen toho jihočeského.

Jsem rád, že mohu dnes coby nestraný čtenář všem editorům a jejich spoluautorům srdečně blahopřát za výkon, který podali. Mohu tak učinit takřka osobně díky jejich panoptickému výřadu na společné fotografii (str. 638) pořázené 29. 11. 2013 na břehu našeho největšího rybníka, jistě ne náhodou poblíž ornitology vyhledávaného statku Hamru proslaveného svou pohostinností. Z účastníků na snímku jednoznačně číší zdravé odhodlání, byť i jistá únava, která, jak nepochybuji, plyne z útrap provázejících tehdy již naplno se rozjíždějící editorské práce. Odmítl jsem svého času spoluautorství na této knize, vědom si obrovské náročnosti tohoto projektu. O to více si cením všech, kdož

se nezalekli tak jako já a svou práci odvedli ke všeobecné spokojenosti. Bylo by nyní příliš hnidopišské hledat za každou cenu další chybičky, které se zákonitě vloudí do každého rozsáhlého díla, jakým bezpochyby tento atlas ptáků jižních Čech je. Ostatně na některá později odhalená pochybení či tiskařské šotky autoři sami dodatečně upozorňují na malém lístku oprav vloženém volně do každého výtisku.

Už při letmém listování knihou *Ptáci jižních Čech* mívám nutkání ji zaklapnout a rozjet se do některého z jihočeských zákoutí a vychutnat na vlastní kůži to, co sálá z každé její stránky – úžasnou atmosféru zdejšího světa ptáků. Jsem moc rád, že mohu kdykoliv sáhnout po této knize, poučit se v ní a také zavzpomínat. Nad stránkami knihy, k jejímuž obsahu jsem spolu s desítkami nadšených kolegů měl tu čest přispět svou troškou do společného ornitologického mlýna.

Miroslav Šálek

McMullan M., Donegan T. M. & Quevedo A. 2010: *Field Guide to the Birds of Colombia*.

ProAves, Bogotá (ISBN: 978-0-9827615-0-2). 244 str., cena 24,95 USD.

McMullan M. & Donegan T. M. 2014: *Field Guide to the Birds of Colombia*. 2. vydání.

Fundación Proaves de Colombia, Bogotá (ISBN: 978-0-9827615-5-7). 392 str., cena 34,95 USD.

Beckers J. & Florez P. 2013: *Birdwatching in Colombia*.

Soukromě vydáno autory (ISBN: 978-9-0902-7785-1). 274 str., cena 26,01 USD.

Boesman P. 2012: *Birds of Colombia* – MP3 Sound Collection (1.0).

Birdsounds.nl, Westernieland (ISBN: ne-
uvedeno). DVD, cena 24,99 USD.

Smysluplná „ptačkařská“ návštěva jakékoli země vyžaduje v rámci domácí přípravy trojici činností: naučit se ptáky podle vzhledu, naučit se jejich hlasy a vytipovat nevhodnější lokality, kde obě tyto nabyté dovednosti realizovat (Grim 2014: *Ptačí svět* 21[3]: 9–11). Pro většinu zemí na světě jsou už dlouhou dobu dostupné materiály pro všechny tři části domácí přípravy, ať už jde o tropickou Brazílii nebo temperátní Finsko. Totéž bychom ale o Kolumbii, zemi s nejdelším „birdlistem“ (seznam ptáků) na světě, mohli říct jen těžko: vzhledem k velmi špatné bezpečnostní situaci se pozorovatelé ptáků této top destinaci až donedávna vyhýbali. Tomu odpovídala i dlouhá mezera od publikování klasické určovací terénní příručky (Hilty & Brown 1986: *A Guide to the Birds of Colombia*. Princeton University Press, Princeton), která se sice dodnes může pochlubit špičkovými ilustracemi od Guye Tudora, jednoho z nejlepších ilustrátorů ptačích atlasů vůbec (Grim 2009: *Sylvia* 45: 254–257), ale nemohla zachytit masivní změny v poznacích o výskytu ptačích druhů v Kolumbii. O bouřlivých taxonomických změnách nemluvě. Stejně tak zastaraly i logistické informace, neboť řada dnes nejlepších oblastí na pozorování ptáků byla v době vydání klasických zdrojů (Wheatley 1994: *Where to Watch Birds in South America*. Princeton University Press, Princeton) pod kontrolou guerillových jednotek a tedy nedostupná. Z podobných důvodů byla i nabídka zvukových nahrávek kolumbijských ptáků velmi omezená. Ve všech třech ohledech se však situace dramaticky zlepšila během několika posledních let.

V roce 2010 konečně vychází útlý atlas pod vedením Milese McMullana, který je také autorem maleb. Doslova napěchovat (tehdejších) 1 880 ptačích druhů do knížečky o hmotnosti pouhých 400 g se může na první pohled jevit jako nemožné. Autoři toho dosáhli velmi úsporným způsobem prezentace: zatímco tradiční atlasy vyplývají hodně místa díky samostatným textovým a obrazovým částem (popisy vs. tabule), měl nový kolumbijský atlas každou stranu rozdělenou na několik políček uspořádaných v sloupcích a řádcích (např. u tangar 2 × 5). Co políčko, to jeden druh. Pro každý druh byl uveden anglický a vědecký název, délka těla v cm a palcích, statut (např. „téměř endemický“), jednou či dvěma větami informace o biotopu a početnosti, mapka a rozpětí nadmořských výšek výskytu. Pro většinu druhů byl zařazen jen jeden obrázek a případně heslovitě uvedeny klíčové určovací znaky. Jen u některých druhů autoři zahrnuli transkripci hlasových projevů. Díky svému ekonomickému balení může kniha směle soutěžit o první místo v kategorii „maximální množství informací na minimální ploše“.

Tento extrémně kompaktní způsob prezentace představuje zásadní výhodu při práci v terénu. Nekonečné listování tradičními atlasy (třeba právě Hilty & Brown l. c.) mezi textovou částí, barevnými tabulemi a nakonec ještě mapovými podklady představovalo velkou ztrátu času. V tomto směru lze McMullanovi a kol. jenom poblahopřát. Na druhé straně byla kvalita maleb průměrná či podprůměrná. Zvláště determiničně náročné skupiny jako tyrani, tinamy či kolibříci by se podle nového atlasu určovaly dost nesnadno. Nicméně celkově pozitiva této publikace převážila nad nedostatky natolik, že atlas získal druhé místo v Top 10 nejlepších knih roku 2010 podle Natural History Book Service.

Autoři nezasпали na zasloužených vavřínech a o pouhé čtyři (!) roky později vychází kompletně přepracované druhé vydání. Srovnání hned první dvoustrany prvního vydání se stejnými druhy v druhém vydání bere dech: obrázky všech 13 druhů tinam z první verze knihy jsou nahrazeny novými, lepšími, většími; navíc mapky zachycují rozšíření na úrovni poddruhů! Listování dalšími stranami ukazuje, že McMullan udělal velký krok vpřed, co se týče jeho schopnosti zachytit přirozený dojem z kolumbijských opeřenců. V druhém vydání je kolem 1 300 (!) druhů přemalováno a jsou doplněny obrázky ukazující šaty v prvním vydání neobsažené. Kromě toho je uvedeno půl sta (!) druhů, které pro Kolumbii přibýly během oněch čtyř let: ke dni vydání byla Kolumbie první zemí na světě, která překonala magickou hranici 1 900 druhů (přesně 1 903; na konci roku 2015 se počet vyšplhal na 1 921 druhů).

Mapky jsou aktualizovány, nebo opraveny tam, kde první vydání chybovalo. Taxonomie použitá v atlase odráží i ty nejrecentnější změny. U mnoha druhů přibýly transkripce hlasů. Charakteristiky čeledí jsou rozšířeny, přibýly stručné charakteristiky větších rodů. Mezi nepřevce a převce jsou vloženy čtyři tabule s nejtýpicetějšími kolumbijskými savci (tabule nejsou číslovány, snad právě proto i sami autoři ve své knize uvádějí celkový počet stran svého díla chybně). Závěrem jsou uvedeny stručné přehledy toho, co lze vidět v několika nejatraktivnějších koutech této pro „ptáčkaře“ celosvětově nejatraktivnější země.

Knihy – pochopitelně – váží o něco více než první vydání (650 g), ale těch 250 g navíc se vrchovatě vyplatilo. V terénu se mi s atlasem pracovalo skvěle i díky dobře řešenému rejstříku (tradiční slabina většiny ptačích atlasů i knih): na pouhé dvoustraně jsou

uvedeny rodové anglické názvy všech ptáků a k nim druhové názvy pro čtyři druhově obsáhlé skupiny (např. tanga-ry). Jako ne-anglický mluvčí bych ale přivítal i rejstřík vědeckých rodových názvů (ten by se však na dvoustranu vlezl stěží). Občas se objevují chybné odkazy: např. heslo „Hawk-Eagle“ posílá čtenáře na tabule „34–35“ – to ale platí pro první vydání, v druhém jsou orli rodu *Spizaetus* na tabulích č. 43 a 44. Některé druhy by stále šlo namalovat výstižněji a také občasné překlepy by si zasloužily opravu. Celkově však pozitiva drtivě převažují nad drobnými negativy. Druhé vydání nejenže rozptýlilo některé mé pochyby o kvalitě prvního (zvláště úroveň maleb), ale usídlilo se přímo na vrcholu mé pomyslné hitparády určovacích terénních příruček.

Bez znalosti ptačích hlasů sice do tropických lesů vstoupit můžeme, leccos i uvidíme, ale ochudíme se tím o seznámení s většinou ptačích druhů, které tam pobývají (Grim & Vermouzek 2005: *Sylvia* 41: 147–150). Belgičan Peter Boesman je jedinečnou postavou v globálním měřítku: na *Xeno-canto* (<http://www.xeno-canto.org>) najdete 23 000 jeho hlasových nahrávek – údajně nejvyšší počet nahrávek zveřejněný jedním člověkem v historii vůbec. Specializuje se na neotropickou oblast a kromě řady dalších nosičů vydal před čtyřmi lety DVD s mp3 nahrávkami ptáků Kolumbie. Materiál svým rozsahem odpovídá kolumbijským měřítkům: poslech 5 575 nahrávek 1 644 druhů vám zabere celkem 46 hodin. Ačkoli je počet druhů o přibližně dvě a půl sta nižší než celkový počet druhů v Kolumbii zaznamenaných, je třeba poznamenat, že chybějící druhy jsou buď zatoulanci anebo druhy pelagické a byly vyloučeny záměrně. Z hlediska suchozemských ptáků je tedy tato fenomenální sbírka prakticky kompletní.

Nahrávky na DVD zabírají necelé 2 GB, takže je lze snadno nahrát i do mobilního telefonu a v terénu využít k playbackům (přehrávání hlasů k lákání ptáků). Nicméně dostatečně akční terénní využití si vyžádá něco práce: na DVD jsou totiž nahrávky řazeny podle systému a tedy číslovány, např. první soubor má název „0003 1 Tawny-breasted Tinamou 1 Song“. Pokud nechcete ztrácet čas neustálým vyhledáváním ve správci souborů, nebo v PDF, kde je uveden seznam nahrávek (89 stran drobným písmem), musíte soubory přejmenovat (např. pro autora této recenze je jednodušší se naučit a používat vědecké názvy, které jsou stálejší a neobsahují tolik synonym jako názvy anglické - i když tato výhoda pomalu mizí ve víru současných taxonomických změn). A rozhodně doporučuji si tisíce souborů uživatelsky příjemně uspořádat (např. podle čeledí), čímž se vyhledávání a srovnávání nahrávek příbuzných druhů podstatně urychlí.

V seznamu nahrávek je pro každou uvedena podstatná charakteristika: anglický název druhu; vědecký název druhu; datum, čas a místo nahrávky; autor (některé nahrávky dodali jiní autoři); ostatní druhy v pozadí nahrávky. Dlouholetá práce na tak obřím projektu však má své mouchy. Například své stopy zanechala v podobě „informačního sedimentu“: např. mravenčík vlnkohřbetý (*Willisornis poecilinotus*) se ukrývá pod dvěma různými názvy (*Hylophylax poecilinota*, *Willisornis poecilinota*), pokud nepočítám překlep „Willisornis poecilinotu“ (který vám znemožní nahrávku najít, pokud budete vyhledávat plným jménem druhu). Občas jsem narazil na zjevné omyly, třeba nahrávka jestřába Cooperova (*Accipiter cooperii*) je v PDF seznamu mylně identifikována jako „*Euptilotis neoxenus*“ - což je ale trogon ušatý, endemit západního Mexika (záznam jsem ověřil podle *Xeno-canto*,

nahrávka č. XC218137). Podobné nekonzistence a překlepy jsou na více místech, ale lze je snadno odhalit díky taxonomickému řazení nahrávek v PDF seznamu.

Celkově jsou však hlasy ptáků Kolumbie bez nadsázky monumentálním počinem, který využívají nejen „ptáčkaři“ při rekreačním pozorování ptáků, ale i ornitologové při výzkumných analýzách ptačích hlasů, druhových taxonomických limitů a geografického rozšíření. A to podobných děl vydal Peter Boesman celou řadu (Venezuela, Peru, Kostarika atd.). Ještě větší respekt však budí skutečnost, že autor těchto průkopnických počínů je invalida: v roce 1995 jej v Peru uštknul křovinář. Boesman téměř zázrakem přežil, ale jen díky amputaci pravé nohy. Ani ne o rok později už byl zase v terénu ve Venezuele a pokračuje dodnes.

Když už tedy ovládáme - alespoň v rámci omezení domácí přípravy - kolumbijské ptáky podle vzhledu i hlasu, kam se za nimi vypravit? Volba konkrétní lokality je v tropech mnohem důležitější než v mírném pásu. Tropičtí ptáci totiž mají v průměru menší areály a mnohé druhy se navíc vyskytují jen v extrémně omezených oblastech, např. dva tucty endemitů obývajících izolované pohoří Sierra Nevada de Santa Marta. Podobně specifické bývají biotopové nároky. A ptáci v tropech mají nakonec i výrazně nižší hnízdní hustoty a tím pádem je nesnadnější je detekovat (Grim & Remeš 2006: *Vesmír* 85: 462-472, Remeš & Grim 2016: *Vesmír* 95: 452-454).

Zatímco Nigel Wheatley ve své klasické sérii „*Where to Watch Birds in ...*“ popisuje pro Kolumbii dvě desítky lokalit (ale je třeba vzít v úvahu, že kapitola o Kolumbii sdílí svazek o Jižní Americe s řadou dalších států), uvádějí Beckers a Florez lokalit 127. Úvodní kapitoly pokrývají logistiku (vše od klimatu a optimálního načasování návštěvy, přes

průvodce a dopravu po bezpečnostní a zdravotní rizika) a taxonomické změny (štěpení a slučování druhů, synonyma). Následují hlavní geograficky vymezené sekce (např. horní část údolí Magdalena, Los Llanos apod.) s detailním popisem lokalit. Bez dalšího rozepisování lze klidně uvést, že popisy lokalit uvádějí opravdu vše, co potřebujete vědět.

Pro ne-anglického mluvčího (viz výše) je skvělé, že jak rejstřík, tak hlavní text konzistentně udávají vědecké názvy druhů a to při každé zmínce o daném druhu, nejen u té první. Orientaci usnadňuje i používání různých řezů písma pro různé typy informací. Knihu uzavírá několik příloh s užitečnými kontakty, základními slovíčky v kolumbijské španělštině apod.

Text doplňují kvalitní fotografie a detailní mapky. Našinci se může zdát, že některá místa, kde lze daný druh dohledat,

jsou určena až legračně přesně (např. „300 m za školou je stezka ...“, s. 67). Ale tak to prostě v tropech chodí – můžete za den nachodit pěknou řádku kilometrů, ale v oblasti, kterou jste proslídili, je stejně jen jediné teritorium cílového druhu. Takže je opravdu dobré vědět co nejpřesněji, kde se hledané zvíře nachází (vzhledem k neobyčejné sedentárnosti tropické avifauny takového informace nezastarávají zdaleka tolik co u nás v mírném pásmu).

Před deseti lety by se o podobných vymoženostech nikomu ani nesnilo a už vůbec ne pro jakoukoli tropickou zemi. Je úžasné, že s novými papírovými a digitálními pomocníky bylo učiněno spravedlnosti za dost: z hlediska ptactva má světová jednička konečně prvotřídní materiály pro vizuální i akustické určování ptáků v terénu.

Tomáš Grim